

Подолання розриву: об'єднання науковців, спільнот та екологічної справедливості

Подкаст із Флавіано Б'янкіні, екологом і натуралістом, засновником і президентом ради директорів Source International

Про життєво важливий зв'язок між наукою про навколишнє середовище, правами людини та діяльністю громади. Наш гість ділиться думками про зв'язок академічних кіл із масовими рухами задля сприяння позитивним змінам з метою сталого розвитку та забезпечення корпоративної відповідальності.

Захист прав навколишнього середовища та розширення можливостей громади

Олена Уварова: Привіт. У нас сьогодні подкаст із Флавіано Б'янкіні. Флавіано — вчений-еколог, а також правозахисник. Флавіано є засновником і виконавчим директором Source International. І я знаю, що Флавіано має дуже цікавий досвід надання місцевим громадам і громадським організаціям можливості вимірювати шкідливі наслідки видобутку природних ресурсів, що призводить до судових позовів проти компаній. У контексті бізнесу та прав людини та верховенства права для корпоративних акторів цей досвід є дуже актуальним і цікавим. Моє перше запитання до Флавіано: не могли б Ви поділитися з нами своїм досвідом? Чому ви пішли на цю ініціативу і як Ви це робите?

Флавіано Б'янкіні: по-перше, велике спасибі за запрошення до цього подкасту. Мені дуже приємно бути тут. Те, що я роблю тут, по суті, намагаюся створити зв'язок між академічною роботою, громадськістю та світом активістів, які, на жаль, часто відірвані один від одного. Я вважаю, що дуже важливо об'єднати академічну точку зору та дослідження, суворість академічного світу, разом із потребами місцевих громад і громадських організацій.

Олена Уварова: А як Ви прийшли до такого виду діяльності? Тому що це не дуже поширена ситуація. Я знаю багато науковців, які співпрацюють з організаціями громадянського суспільства, які є правозахисниками. Але ця роль сполучника між науковим світом і громадянським суспільством або світом місцевих громад є чимось особливим, я б сказала.

Флавіано Б'янкіні: Так, я знаю. Ви говорите це, і багато людей говорять це мені, це щось дуже нормальне. Кажуть, навпаки звучить дивніше. Тож я вважаю, що академічний світ має бути в значній мірі пов'язаний із реальним, назовемо це реальним, світом — місцевими громадами та постраждалими громадами. І я вважаю, що це дуже важливо, і є певна спільна основа розуміння, яка дозволяє спільнотам і науковцям працювати разом.

Вплив видобувної промисловості на місцеві громади

Олена Уварова: Чи можете Ви поділитися з нами конкретним прикладом? Я знаю, що Ви зосереджуєтеся на видобувних галузях, і чи вважаєте Ви, що видобувні галузі справді мають найбільший вплив на місцеві громади? Чи можете Ви поділитися кількома прикладами?

Флавіано Б'янкіні: Видобувна промисловість, загалом кажучи, це не лише видобуток корисних копалин, але й видобуток нафти, видобуток ґрунту, усі види видобутку ресурсів дуже часто завдають шкоди місцевим громадам. Я маю на увазі, що є такі випадки, як громада Серро-де-Паско в Перу, місто з 80 000 мешканців, де, якщо ми застосуємо стандарти ВООЗ щодо забруднення важкими металами та біонакопичення важких металів в організмі людини, 100% населення має бути терміново госпіталізовано через наявність в організмі важких металів. І це через вплив цієї гігантської відкритої шахти в місті. Але також, наприклад, вплив плантацій пальмової олії чи цукрової тростини в деяких країнах Південної Америки, а також в Азії, таких як Малайзія чи Індонезія, а також Гватемала, Колумбія, де вплив пестицидів на місцеві громади є величезним у плані зменшення родючості, збільшення хвороб та зменшення виробництва місцевих культур. Отже, у вас є ці селективні пестициди, які поширюються літаками по всій величезній території. Потім ці пестициди потрапляють на посіви місцевих жителів, і вони не можуть вирощувати свій урожай. Отже, існує великий

вплив на продовольчу безпеку, це породжує бідність, внутрішню міграцію, насильство та цикл бідності, який погано закінчується. Але дуже часто ці спільноти не мають доступу до наукової інформації. І це те, про що ми говорили раніше – про роль академічного світу. Є окремі академічні дослідження щодо забруднення, спричиненого олійними плантаціями чи гірничодобувною промисловістю, але вони не орієнтуються на громаду, вони не пов'язані з громадою. Ось тут і виникає роль соціального втручання в тому сенсі, що ми пов'язуємо ці два аспекти. Отже, ми проводимо наукові дослідження, але робимо це разом із громадою, щоб спільнота могла надати докази, зібрати конкретні реальні докази та використати ці докази, щоб відстоювати свої права. Щоб змінити політику, підштовхнути до кращої поведінки компанії або просто покращити їх життя.

Олена Уварова: Чи є у вас позитивні приклади цих змін? В одному з наших подкастів ми взяли інтерв'ю в організації громадянського суспільства Киргизстану під назвою Big Duino. Також говорили передусім про брак доступної інформації для місцевих громад та суспільства. Відсутність доступу поширюється не лише на наукову інформацію щодо конкретної шкоди їхнім правам і життю, а й на інформацію, якою володіє держава щодо інвестицій. І цей конфлікт між зацікавленістю в інвестиціях і місцевими громадами, які також можуть бути зацікавлені в цих інвестиціях для розвитку своїх місцевих громад, з іншого боку, вони можуть задаватися питанням про те, яка шкода може бути завдана їхньому життю. Отже, з Вашого досвіду, чи відчуваєте Ви, що місцеві громади мають конфлікт між правами людини та якістю їхнього життя та інвестиціями? І чи є у Вас позитивні приклади, коли політики та особи, які приймають рішення, це враховують, і місцевим громадам не потрібно звертатися до суду зі своїми претензіями, а цю проблему можна вирішити без суду?

Флавіано Б'янкіні: Перш за все, ми маємо уточнити, що це за інвестиції для громади. Тому що потреба в залученні інвестицій – це здебільшого питання, яке хоче центральна влада. Це не надто впливає на громаду, тому що на громаду вплине створення нових робочих місць. Але це дуже обмежено. Сучасні видобувні галузі високо автоматизовані та індустріалізовані, а кількість робочих місць для місцевих громад дуже мала.

Випадок, про який я згадував раніше, із видобутком корисних копалин у Серро-де-Паско, яке, як я вже згадував, є містом із 80 000 жителів, і ця величезна шахта

вплине на все місто та принесе 60 мільйонів доларів доходу щороку. Але реальних робочих місць у всьому місті нині менше 300. Колись у 60-х роках було 7000, коли, знаєте, у них ще були шахтарі. Але сьогодні шахтаря насправді вже не існує. Це інженер, який працює за машиною. Те саме, коли ми говоримо про плантації пальмової олії, плантації цукрової тростини, у вас є робота протягом одного місяця на рік, коли вам потрібно збирати врожай. В інший час роботи немає. Потім, звичайно, є доходи, які надходять до центрального уряду, і тоді саме центральний уряд має ділитися з постраждалою громадою. Але цього дуже часто не відбувається.

Тож, зрештою, позитивні результати для громад дуже обмежені. Може бути позитивний результат для центрального уряду, оскільки вони отримують інвестиції, роялті та податки. Але це також інший аспект, який полягає в тому, що багато країн, що розвиваються, борються одна з одною за отримання цих інвестицій. І це призводить до низки податкових скорочень.

Олена Уварова: Так, політики, сприятливі для бізнесу.

Флавіано Б'янкіні: Точно, все нижче і нижче. І в цьому випадку, коли я жив у Центральній Америці, був такий випадок. Це було просто неймовірно. Наприклад, Гондурас встановив роялті на рівні 3%, а через місяць Гватемала сказала 2%, а потім Гондурас сказав ні, 1%. А потім Мексика раптом сказала, що жодних роялті протягом 20 років для всіх, ідіть сюди. Чи є це боротьбою між найбільш важливими просто зменшити суму податків, роялті та регулювання, щоб залучити інвестиції? Чесно кажучи, я вважаю, що ця ідея залучення інвестицій – це, зрештою, пастка, тому що іноземні інвестиції потрібні, але вони потрібні певним чином. Якщо я почну боротися за інвестиції, щоб залучити будь-які інвестиції, це насправді не спрацює.

Проблеми балансування економічних інтересів і прав людини

Олена Уварова: Я цілком розумію, що Ви кажете, тому що в Центральній Азії та Східній Європі у нас дуже схожа ситуація. А ще у нас є щось на зразок конкурсу про сприятливе для бізнесу середовище. І, звичайно, нам потрібні інвестиції, але у нас цікава ситуація, коли держава намагається зробити це бізнес-середовище більш привабливим для компаній. Але в багатьох випадках у багатьох країнах ми все ще маємо дуже високий рівень корупції та дуже високий рівень тиску з боку

держави. Але в той же час держави намагаються зменшити вимоги щодо прав людини до цих компаній. Наприклад, багато країн нашого регіону просто заборонили перевірки з боку інспекцій праці на кілька років, щоб мати привабливе середовище для компаній.

Флавіано Б'янкіні: І екологічні правила дуже послаблені. Навіть у тих країнах, які, як ми вважаємо, є розвиненими, як-от Сполучені Штати, коли Трамп фактично скасував усі правила захисту навколишнього середовища, щоб повернути інвестиції назад у Сполучені Штати. І це тому, що, очевидно, якщо ви можете забруднювати, ви заощаджуєте багато грошей як компанія. І тому це також те, що створює сприятливе для бізнесу середовище, яке, зрештою, створює лише шкідливі наслідки для місцевих громад і для майбутніх поколінь також. Не забувайте, що забруднення не зникне після прийняття одного закону. Ви знаєте, політики йдуть, але забруднення залишатиметься на століття.

Олена Уварова: Я згодна. І у мене є величезна дискусія з моїми колегами, які не є юристами-правозахисниками, але вони говорять про те, що насамперед інвестиції. Адаже, говорять вони, перш за все, нам потрібно вирішити наші економічні проблеми, а потім ми можемо бути готовими до обговорення проблем прав людини та корпоративної відповідальності за дотримання прав людини тощо. Але спочатку треба вирішити економічні проблеми. Тому це дуже, дуже велика дискусія в нашому суспільстві.

Флавіано Б'янкіні: У моєму розумінні цієї точки зору, «спочатку економіка, а потім права людини», це те, що насправді було зроблено, наприклад, у Європі. Я не думаю, що ми повинні повторювати те, що зроблено в Європі. Ми зробили багато помилок, і нам потрібно на них вчитися. Країни, які зараз розвиваються, повинні піти іншим шляхом, тому що в іншому випадку результати будуть схожі на те, що ми зараз бачимо в Європі, де у нас практично не залишилося первинних лісів, і ми покладаємося на треті країни для накопичення нашого вуглецю, і ми покладаємося на треті країни щодо ресурсів.

Тому я не думаю, що це справді працює стабільно. Для мене це дуже консервативна точка зору. Це як, ну, в Європі зараз все гаразд, тож давайте діяти за тією ж схемою. Але в Європі зараз все добре. Але 50 років тому це було погано. Тож я думаю, що нам слід почати думати про те, щоб робити речі по-іншому.

Олена Уварова: Так, і я хочу повернутися до одного з моїх попередніх запитань про позитивні приклади. Я маю на увазі, напевно, у Вас є конкретні приклади, коли ці знання для місцевих громад і ці зв'язки між науковим світом і місцевими громадами допомогли їм спілкуватися з компаніями або, ймовірно, виграти судові справи.

Флавіано Б'янкіні: Ну, наприклад, у Гондурасі ми працювали з місцевими громадами і разом з ними досліджували забруднення, спричинене кар'єром. Ми дізналися, що Верховний суд країни визнав неконституційними 13 статей закону про видобуток корисних копалин і, отже, зобов'язав уряд створити інший закон про видобуток корисних копалин, який би більш поважав навколишнє середовище та права людини. Інший випадок, наприклад, у нас був у Перу, де через десять років парламент створив комісію з розслідування, парламентську комісію щодо забруднення, спричиненого Серро-де-Паско, і вони оголосили цю територію надзвичайною ситуацією для навколишнього середовища та охорони здоров'я. Після цього вони прийняли закон про відновлення Ріо-Рагра, яка є найбільш постраждалою річкою. Отже, у нас є приклади, коли рух місцевих громад, особливо якщо він підтверджується науковими доказами та науковим підґрунтям, призводив до зміни політики.

Доведення відповідальності за нанесення шкоди навколишньому середовищу

Олена Уварова: Це дуже, дуже цікаво, тому що ми вивчали в Україні, наприклад, судову практику у справах, пов'язаних із шкодою для навколишнього середовища, коли також місцеві громади стверджували, що компанії справді дуже суттєво вплинули на їх здоров'я. Але позиція судів полягала в тому, що ми не можемо бути впевнені, що існує зв'язок між вашим здоров'ям і поведінкою тієї чи іншої компанії. Які у вас є докази того, що ситуація з вашим здоров'ям пов'язана з діяльністю цієї компанії? Я вважаю, що дуже цікаво поділитися цим досвідом, наприклад, з нашою судовою системою.

Флавіано Б'янкіні: Так завжди. Ви знаєте, головна проблема полягає в тому, щоб довести, що територія забруднена, що легко з наукової точки зору. Важко довести,

хто відповідальний за забруднення, оскільки дуже часто у вас немає історичних даних. Це виклик, з яким ми завжди стикаємося. Отже, наприклад, уявімо громаду в Мексиці, яка постраждала від відкритої шахти. Вони дзвонять нам і кажуть: «Дивіться, тут забруднення, приходьте і допоможіть», і ми приїжджаємо. Але шахта могла бути там 20 років, і ми не знаємо; ми не маємо доказів того, що ця територія була чистою 20 років тому. Отже, це трохи складніше. Але є способи довести відповідальність, і, зрештою, я вважаю, що компанії та бізнес-сектори повинні взяти на себе відповідальність за те, що вони зробили.

Олена Уварова: Так, і, мабуть, моє останнє запитання, Ви знаєте, ця ситуація дещо реактивна. Адже, ми вже маємо проблему. Ми вже маємо цей негативний вплив на життя місцевої громади. І моє питання про те, як насправді співпрацювати з місцевими громадами та організаціями громадянського суспільства і що потрібно робити на випередження. Я прекрасно розумію, що до цього процесу мають бути залучені й інші актори. Компанії повинні бути залучені, уряди держав повинні бути залучені. Але знову ж таки, з Вашої точки зору, чи є у Вас досвід налагодження мосту між науковцями та місцевими громадами, коли проблема вже існує, але ми можемо щось зробити на випередження, коли просто бачимо, що якісь проекти плануються до реалізації?

Флавіано Б'янкіні: Що ж, я думаю, що Ви маєте рацію; ми маємо діяти проактивно та робити це раніше, тому що якщо Ви приїдете пізніше, тоді це може бути надто пізно... Але ці компанії, коли вони прибувають, вони завжди прибувають із великою кількістю реклами, кажучи, що ми принесемо робочі місця, інвестиції, прибуток. Тому рідко буває реакція з самого початку. Є випадок, який ми зробили в Сьєрра-Норте-де-Пuebла в Мексиці, де громада відреагувала з самого початку, і ми змогли фактично зупинити видобуток ще до його початку. І я думаю, що це стає ще більш актуальним з кожним днем через зелений перехід, нову зелену економіку. Таким чином, нині фактично скрізь, навіть у Європі, спостерігається зростання гірничодобувної діяльності, тому що Європа зараз докладає всіх зусиль, щоб забезпечити власні стратегічні корисні копалини. Європейський Союз не хоче залежати від імпорту літію та кобальту з інших країн. Я думаю, що з історичної точки зору ми перебуваємо в моменті, коли ми повинні почати діяти спочатку, раніше. Ми хочемо відкрити тут кобальтовий рудник. Гарзд, добре. Але мають бути правила. Тоді ви повинні подати заявку і почати з самого початку:

консультуватися з місцевим населенням, ділитися перевагами, поважати навколишнє середовище.

До проактивних заходів для сталого розвитку

Олена Уварова: Я думаю, що ця ідея також знаходиться в центрі уваги Директиви з належної обачності у сфері корпоративної сталості, яка розроблена та проголосована Європейським парламентом. І подивимося, яким буде майбутнє цієї директиви. Але ми очікуємо, що вона набуде юридичної сили. І, звичайно, ця ідея узгоджується з Керівними принципами ООН щодо бізнесу та прав людини. Тож насправді з різних точок зору, але ідеї однакові. Тож будемо сподіватися, що це спрацює.

Флавіано Б'янкіні: Я не великий прихильник належної обачності у сфері прав людини. Ні.

Олена Уварова: Чому?

Флавіано Б'янкіні: Тому що це здебільшого система самозвітності. Здебільшого це базується на цьому. А в Італії ми кажемо, що це як піти у винний льох і запитати, чи добре вино. Очевидно, у винному льоху завжди скажуть, що вино хороше. І це майже той самий принцип. Компанії, вони ніколи не скажуть: «Я забруднюю і порушую права людини тут, у Конго». Ні. Ми з вами можемо поділитися декількома прикладами компанії, яка проводить усі необхідні процедури, відзначає кожен пункт як зроблений. А потім ви йдете в поле і розумієте, що там безлад.

Олена Уварова: Так, я згодна, з одного боку. Але я думаю, що це окрема частина всієї картини. Ми очікуємо від компаній, що вони принаймні це зроблять, тому що інших ефективних інструментів у нас насправді немає. Мабуть, ми будемо розвиватися в цьому сенсі. Але на даний момент, принаймні, компанія має провести процедуру належної обачності у сфері прав людини, але по суті, а не лише формально. І, звісно, права людини — ми очікуємо від держави, що держава має усвідомлювати свій обов'язок захищати, свій обов'язок поважати. Різні держави роблять це по-різному. Хтось із них робить це неформально, хтось – по

суті. Але ми можемо перейти до дискусії про легітимність держави і про те, чому держави роблять це різними способами тощо. І така ж ситуація з компаніями. Я думаю, що деякі компанії, вони зроблять це лише формально, але деякі компанії, не лише тому, що закон вимагає від них зробити це, але через інші причини, вони зроблять це по суті. Я на це сподіваюся. Але недостатньо просто очікувати від компаній, що вони це зроблять і будуть здійснювати належну обачність у сфері прав людини. Організації громадянського суспільства повинні володіти відповідними знаннями і також слідкувати за цією ситуацією. Тому я вважаю, що такі ініціативи, як Ви робите, є дуже, дуже важливою частиною всієї цієї картини.

Флавіано Б'янкіні: І я вважаю, що це те, що потрібно покращити. Здатність місцевої громади здійснювати насамперед самоконтроль свого середовища, а також здатність уряду. Ми працювали в Ліберії, де є гумова компанія Firestone, яка володіє 10% землі Ліберії. І вони виробляють свою гуму там, і вони, якщо перевірити, мають усі аспекти належної обачності. Але ліберійське ЕРА навіть не має рН-метра, який люди мають у своїх басейнах, щоб перевірити, чи достатньо хлору в басейні. Це інструмент вартістю 50 доларів. У них навіть такого немає. Отже, як ми можемо забезпечити виконання екологічних норм, якщо ЕРА країни навіть не має рН-метра? Що вони можуть зробити? Вони просто нюхають і спостерігають за водою. Тож усі ці кошти мають бути інвестовані у зміцнення механізму правозастосування та спроможності місцевих громад контролювати довкілля та права людини.

Olena Uvarova: Так, це дуже гарний завершальний пункт, і я дуже вдячні за цей подкаст. Особисто для мене, сподіваюсь і для наших слухачів, було дуже важливо мати цей подкаст. Щиро дякую, Флавіано, за ваш досвід і за те, що Ви поділилися ним з нами.

Флавіано Б'янкіні: Дуже дякую Вам за запрошення. Я радий поділитися своїм досвідом.

Олена Уварова: Дякую!.